

CARACTERÍSTICAS DA EVOLUCIÓN DO LÉXICO DUNHA NENA BILINGÜE GALEGO-CASTELÁN

MARÍA AMPARO LÓPEZ ROMALDE
Departamento de Psicoloxía Evolutiva e da Educación.
Universidade de Santiago de Compostela.

1. *Introducción*

Cando utilizamos o termo de nenos "bilingües familiares" estámonos referindo a aqueles nenos que no seu ambiente máis inmediato están expostos a dous códigos lingüísticos dende o seu nacemento.

MacLaughling (1978) utilizou o termo bilingüe "simultáneo" para designar a aqueles suxeitos bilingües que comezan a ter contacto coas dúas linguas antes da idade de tres anos e "consecutivo" cando teñen o seu primeiro contacto cunha segunda lingua despois desa idade. Taeschner (1983) aceptou esa división cando realizou un estudio con dúas nenas bilingües italo-xermano falantes. Taeschner apunta que o neno bilingüe simultáneo ten dúas linguas nativas, pero iso non quere dicir que a súa competencia sexa idéntica en ambas; normalmente unha domina sobre a outra dependendo moitas veces das oportunidades que o neno tivese de falar cada lingua.

A maioría dos estudos sobre o desenvolvemento da linguaxe en bilingües (Ronjat, 1913; Leopold, 1939; Taeschner, 1983; Volterra e Taeschner, 1983 e Vila, 1984) defenden a hipótese do sistema único inicial argumentando que o neno bilingüe nos primeiros estadios do desenvolvemento da linguaxe posúe un único sistema lexical. A diferenciación entre as dúas linguas cren que ocorre durante o terceiro ano de vida: primeiro no aspecto léxico, máis tarde no estrutural.

De Houwer (1990) defende a hipótese da diferenciación inmediata aducindo que os nenos non pasan por un estado inicial de tratar as dúas linguas como se fosen un sistema lingüístico, senón que son capaces de diferenciar entre as linguas inmediatamente. Nembargantes, De Hower non puido comprobar se a súa nena pasa-ba por unha fase de sistema único ou non, xa que o seu estudio come-za

cando a nena ten 2;7 anos (entrando no terceiro estadio do desenvolvemento segundo Taeschner) e neste intre segundo ámbalas hipóteses as súas linguas deberían estar xa separadas. Polo tanto non se pode comprobar se nun primeiro estadio a nena separa ou non os dous códigos lingüísticos que posúe.

Döpke (1992) suxire que a base real para explicar estas hipóteses é débil e contradictoria, xa que ambas utilizan como principal evidencia as mesturas lingüísticas que producen os nenos pero interpretadas de distinta forma. Esteamos ou non a favor de calquera das dúas hipóteses, o que parece claro, segundo Döpke, é que os nenos bilingües, ao igual que os monolingües, utilizan as mesturas lingüísticas como resultado das típicas estratexias na adquisición da primeira linguaxe. Segundo esta autora (Döpke, 1992), as estratexias de adquisición en bilingües inclúen infraextensións, sobreextensións, adquisición de formas e funcións máis sobresaíntes, a adquisición das formas máis sinxelas antes que as máis complicadas, e o uso de formas xa coñecidas que expresan novas funcións. No contexto do input bilingüe, as mesturas na produción aparecen como un resultado natural desas estratexias.

Outro aspecto interesante a destacar dentro dos estudos da adquisición da linguaxe en nenos bilingües é a importancia da consistencia e regularidade no uso dos códigos lingüísticos por parte dos adultos que interactúan co neno. Taeschner (1983) xa apuntaba que en moitas investigacións sobre este tema -como a de Ronjat (1913), Pavlovitch (1920) e Smith (1935), entre outros- se lle daba moita importancia a que o neno identificase unha persoa cunha lingua para favorecer e facilitar a adquisición bilingüe. Smith (1935), por exemplo, observou durante un estudio sobre o desenvolvemento lingüístico de 8 nenos que, cando cada adulto fala co neno nunha soa lingua, o neno recibe as linguas a través de dous canais separados e así é axudado na súa adquisición e aprende a distinguir unha da outra e a tratalas como dous sistemas separados. Outras veces o principio unha persoa-unha lingua tradúcese polo dunha situación-unha lingua, onde son as situacións as que teñen que ser constantes no uso dos códigos lingüísticos, por exemplo: a escola- a familia; na súa casa unha lingua-na casa dos seus avós outra, etc. Sen embargo, en moitos casos non existe unha separación tan clara dos dous códigos lingüísticos, como na nosa Comunidade, onde a influencia mutua das dúas linguas é moi significativa, debido á semellanza entre elas e á existencia dun bilingüismo social.

Segundo a maioría destes estudos a adquisición do léxico pasa por unha primeira etapa en que os nenos posúen un sistema único

composto por palabras provenientes de ámbalas linguas, ata un momento en que xa distinguen e separan ámbolos códigos lingüís-ticos. Nesta primeira etapa, como xa comentamos anteriormente, os nenos pasan por un sistema único onde os dous sistemas lingüísticos están indiferenciados. Neste primeiro momento o neno non utiliza case equivalencias, os termos utilizados nunha lingua non teñen significados equivalentes na outra. O feito de que o neno bilingüe teña un sistema mesturado nun principio só é aplicable á produción de palabras e non á comprensión. Döpke (1992) apunta que os estudos sobre o desenvolvemento da linguaxe en bilingües céntranse exclusivamente no output lingüístico dos nenos. Opina que a ausencia de diferenciación lingüística no output lingüístico observada nalgúns estudos non foi suficientemente diferenciada dunha ausencia de diferenciación perceptiva da linguaxe. Genesse (1989) encontrou que os nenos posúen facilidades para unha discriminación de sons, polo que hai poucas razóns para crer que os nenos pequenos non sexan capaces de percibir que a xente que os rodea utiliza linguas distintas.

Nunha segunda etapa (dos 2 aos 3 anos aproximadamente) os nenos comezan a establecer sinónimos interlinguas (equivalencias). O neno primeiro adquire unha palabra en unha das dúas linguas e só cando a domina ben e a usa durante algún tempo comeza a utilizar o seu termo equivalente na outra lingua. Sen embargo o léxico nesta etapa está formado maioritariamente por palabras sen equivalente debido a que a capacidade memorística destes nenos é a mesma que a dos monolingües. Os bilingües utilizan unha estratexia que dá prioridade ás novas palabras a expensas das equivalencias xa que é inimaxinable que estes posúan o dobre de palabras que os monolingües. Ao contrario, a extensión do léxico é semellante en ambos grupos de nenos.

Os partidarios da hipótese de diferenciación inmediata (Meisel,1989; De Houwer,1990) defenden que dende os primeiros momentos do desenvolvemento da linguaxe, os nenos utilizan sempre regras propias de cada lingua e manteñen dende un principio as linguas totalmente separadas. Os fenómenos de transferencias de regras dunha lingua a outra, a creación de regras comúns inventadas polos nenos, non poden ser considerados como algo típico da fala dos nenos bilingües. Así a interacción lingüística só se pode considerar como algo periférico e non como un aspecto fundamental e central no proceso de adquisición da linguaxe en nenos bilingües.

Meisel (1989) nun estudio con dous nenos bilingües francés-alemán conclúe que a diferenciación temperá no uso das dúas linguas é de natureza sintáctica, xa que a adquisición simultánea dos dous

sistemas gramaticais é máis doada se o neno focaliza a súa atención nos problemas de forma (procesamento gramatical) antes que nas estratexias semántico-pragmáticas. Apunta que o uso consistente da orde diferente das palabras en ámbalas linguas e o uso de formas de inflexión marcando a persoa gramatical, o tempo e o número, son unha clara evidencia de que o bilingüe é capaz de diferenciar as dúas linguas; e que a pesar de que o bilingüe diferencia os dous sistemas gramaticais utiliza a estratexia do “code switching” (cambio de código) como unha habilidade específica da súa competencia pragmática (por exemplo, para expresar unha palabra ou unha expresión que non está inmediatamente accesible na outra lingua).

O obxectivo do presente traballo é o de apreciar a evolución do léxico nunha nena bilingüe galego-castelán.

2. Método

O suxeito de estudio é unha nena bilingüe simultánea. Os seus pais fálanlle en galego ao igual que os seus avós maternos, amigos máis próximos á familia e a rapaza que a atendía. O galego utilizado polos seus pais non é un galego estándar, está bastante influenciado polo castelán. Dende moi cedo tivo contacto co castelán xa que os seus avós paternos se dirixían a ela nesta lingua e pronto comezou a ir á escola infantil, onde a lingua vehicular era o castelán.

Realizáronse sesións mensuais de gravación en vídeo de 60 minutos de duración aproximadamente, dende os 5 meses ata os 3 anos. Aínda que o período de estudio comezou a partir dos trece meses, momento no que comeza a producir as primeiras palabras. O rexistro faise no domicilio da nena nun ambiente familiar e espontáneo (en momentos como o baño, comidas, xogo...), recollen-do tódolos actos comunicativos tanto verbais como non verbais así como as emisións dos adultos, prestándolle particular atención ao contexto en que se realizaban as conversacións.

O programa informático utilizado para realizar as transcritións e análises de datos é o “CHILDES” de MacWhinney e Snow (1993), o cal permite a transcripción dos datos mediante o sistema “CHAT” (Codes for Human Analysis of Transcripts) e a súa codificación e análise computacional mediante o programa “CLAN” (Computerized Language Analysis).

1) Analizamos o léxico dos dous primeiros estadios de adquisición da linguaxe, tal como os especifica Taeschner (1983),

dividindo as palabras en categorías: castelás, galegas e comúns. Nesta última categoría inclúense tódalas formas léxicas que son as mesmas para o galego e o castelán, así como os nomes propios e as formas infantís como baubau, teté, popó, pete, mamá, papá. Obtivemos o número de palabras totais adquiridas pola nena nos dous estadios lingüísticos e o incremento do léxico por sesións de gravación para comprobar a diferenza de adquisición entre as dúas linguas de estudio.

2) Así mesmo tamén comparamos o número de palabras sen equivalente que ían adquirindo ao longo de tódalas sesións e o dos seus respectivos termos equivalentes.

3) Por último tamén utilizamos a MLU (Lonxitude Media de Enunciado) como criterio evolutivo á parte da idade, de maneira que se poida relacionar o desenvolvemento léxico co grao de desenvolvemento lingüístico xeral.

3. Resultados

Calculamos a MLU ao comezo do estudio 1;1,27 (0.05), aos 2;0 anos (2.85) e ao final 3;0,3 anos (7.67).

Os resultados que se amosan a continuación corresponden á análise do léxico de Ana dende os 13 meses (MLU 0.05) ata os 3 anos de idade (MLU 7.67), correspondendo segundo Taeschner (1983), aos dous primeiros estadios de adquisición da linguaxe dos nenos bilingües.

Os resultados do primeiro estadio (13-24 meses) aparecen na Táboa 1, onde se amosa o número total de palabras obtido pola nena nas tres categorías e as súas porcentaxes en relación ao total.

TÁBOA 1

Ana: primeiro estadio (13 a 24 meses)¹

N = 30 (22,9%) Castelás	N = 33 (25,1%) Galegas	N = 68 (51,9%) Comúns	
agua	a (la)	abre	Magolla
ahora	abreo (ábrela)	ahí/aí	Miguel traer un
al (a + él)	abrema (ábremela)	apagar	mete
buena	auga	avión	miau
babero	bota (echa)	azul	mira
cartera	cabalo	barco	mono
caja	can (perro)	baubau	nené
cerrado	certo (cierto)	biberón	pala
cocodrilo	colleo (cógelo)	boca	pan
cuna	collendo (cogiendo)	bolsa	papá
dámela	conto (cuento)	caca	patada
decir	cú (culo)	castaño	pato
fuera	é (es)	caricia	Pedro
gallina	espello (espejo)	coche	pelo
huele	galiña (gallina)	cole	pelota
jabón	manzá (manzana)	coso	peseta
mío	morde (muerde)	cuco	pete
mi	move (mueve)	de	picar
más	non (no)	dedo	Pili
no	o (el)	espuma	Plutón
otra	ollo (ojo)	esta	“por favor”
otro	orella (oreja)	estar	popó
ojo	ovella (oveja)	este	pupa
pulsera	peixe (pez)	esto	que
pendiente	podu (puedo)	foca	quitar
pingüino	poñe (pone)	foto	sí
rastrillo	praia (playa)	globo	sucio
una	quero (quiero)	gorro	teta
voy	ran (rana)	hola	teté
yogurt	roda (rueda)	lápiz	terrazza
	roxo (rojo)	león	tín
	ti	luz	todo
	unha (una)	mamá	tonto

¹ En negriña aparecen os termos equivalentes.

Neste momento evolutivo, a diferencia entre o número total de palabras en galego e castelán é mínima (3 palabras máis en galego). Nesta mesma Táboa tamén aparecen reflectidos (en negriña) os termos equivalentes, neste primeiro momento a nena unicamente utiliza cinco

pares de equivalencias, coincidindo co estudio realizado por Taeschner (1983), no que a penas encontrou termos equivalentes. A evolución do léxico de Ana no primeiro estadio pódese percibir mellor na Figura 1 onde se amosa o incremento do léxico por sesións.

Na Táboa 2 amósase a evolución do léxico de Ana no segundo estadio (25-36 meses). A partir dos dous anos o léxico predominante en Ana é o galego e isto mantense ata a idade dos 2;9,28 onde comeza a predominar o castelán. Nesta mesma Táboa pódese observar que a categoría de palabras comúns para as dúas linguas é a predominante en tódalas sesións de gravación, debido fundamentalmente á similitude que existe entre ámbalas linguas.

TÁBOA 2

Evolución do léxico de Ana dividido en categorías

Idade	castelás	galegas	comúns	total
1;1,27	0	0	5	5
1;3,8	1	0	10	11
1;6,27	5	7	30	42
1;9,15	12	10	46	68
1;10,26	15	15	61	91
2;0	30	33	69	132
2;1,13	35	47	104	176
2;3,7	56	66	138	250
2;4,14	68	86	60	304
2;5,17	82	101	177	350
2;7,10	94	117	101	402
2;8,13	100	128	213	431
2;9,28	131	135	235	491
3;0,3	168	146	250	554

A evolución do léxico de Ana no segundo estadio pódese observar na Figura 2 onde aparece o incremento por sesións do léxico (dos 2;0 aos 3;0,3 anos).

TÁBOA 3

Incremento do vocabulario dos 2 aos 2;1,13 anos¹.

<i>Castelás</i>	<i>Galegas</i>	<i>Comúns</i>	
él	abrín (abrí)	canta	por qué
doy	bebeu (bebió)	cabeza	qué
pone	cabeciña	cómo	romper
quítalo	chaves (llaves)	Curro	saber
riñe	collelo (cogerlo)	dar	ser
	costa (cuesta)	gaita	toda
	escola (escuela)	gato	va
	man (mano)	lavar	vale
	molleime (me mojé)	Lola	vamos
	na (en+la)	me	vas
	pechar (cerrar)	nada	vaso
	vasiño	pena	
	vou (voy)	piso	
	xa (ya)	pis	
N = 5	N = 14	N = 25	

¹ En negra aparecen os termos equivalentes.

Respecto á adquisición dos termos equivalentes, ao final do segundo estadio o número de termos equivalentes adquirido por Ana nas dúas linguas, é moi inferior en relación ao número de palabras sen equivalente (ver Táboa 4).

TÁBOA 4

Léxico total de Ana á idade de 3 anos.

Nº total de palabras en castelán:	168
Palabras sen equivalente:	139 (82,2%)
Palabras con equivalente:	29 (17,2%)
Nº total palabras en galego:	146
Palabras sen equivalente:	123 (84,2%)
Palabras con equivalente:	23 (15,7%)
Nº total de palabras ¹ :	314
Palabras sen equivalente:	262 (83,4%)
Palabras con equivalente:	52 (16,5%)

¹ Non inclúe as palabras comúns.

Na Figura 3 presentamos graficamente a evolución das palabras adquiridas pola nena sen equivalente por un lado (galego e castelán), e das palabras con equivalente por outro, amosándose unha clara diferenza entre ámbalas curvas evolutivas.

4. *Discusión*

Primeiro estadio (13-24 meses).

A nena no primeiro estadio de 13 (MLU 0.05) a 24 meses (MLU 2.85) utiliza palabras dos dous léxicos ou neutras sen que a penas aparezan termos equivalentes. Observando a Táboa 1 podemos comprobar que o maior porcentaxe de palabras aparece no recadro das palabras comúns. Isto é debido a que en galego e castelán existe unha porcentaxe moi elevada de formas léxicas que coinciden nos dous idiomas. Séguenlle en porcentaxe, sendo practicamente o mes-mo, as palabras en galego e en castelán (3 palabras máis en galego).

Isto pódese observar mellor na Figura 1 onde se mostra o incremento de vocabulario de Ana dende os 13 meses ata os dous anos. O aumento de vocabulario en galego e castelán vai practica-mente parello. Aos 1;3,8 aparecen as primeiras palabras en castelán e ningunha en galego, aos 1;6,27 hai un incremento maior de palabras en galego, aos 1;9,27 volve haber un maior incremento de palabras en castelán e aos 1;10,26 vólvese inverter, aumentando máis o número de palabras en galego que en castelán. A partir desta idade aparece un lixeiro incremento do léxico galego que continuará no período posterior debido posiblemente a que neste momento Ana está máis en contacto coa lingua galega. Os intercambios lingüísticos individualizados tanto cos seus pais como coa rapaza que a cuida mentres os seus pais traballan son predominantemente en galego.

Parece que neste período as palabras da fala da nena compoñen un único sistema léxico, aparecendo xuntas frecuentemente palabras de ámbalas linguas nas construcións de dúas ou tres palabras que ela emite. Polo tanto, o uso dunha lingua ou da outra depende do que o neno queira dicir e das palabras que teña adquiridas nese momento, e non tanto da linguaxe que as persoas que a rodean estean usando cando lle falan nun momento determinado. Como din Volterra e Taeschner (1983: 28) *na práctica, o neno bilingüe fala unha soa lingua que é o seu propio sistema lingüístico.*

Observación 1: Ana (1;9,15)
(Ana colle unha ovella de xoguete)
Ana: ¡otra ovella!
Exp: ¿outra ovella?
Ana: ¡si!

A maior parte do léxico utilizado por Ana neste primeiro período corresponde na súa maior parte a substantivos, verbos de acción (meter, quitar, comer, poñer), de estado (estar, ser), de von-tade (querer), fórmulas de relación social (por favor, ola) e algúns posesivos e pronomes persoais (min, meu, ti). Este período prolón-gase ata que o neno acada un número de 100 palabras diferentes (entre os 1;10,26 e os 2;0 anos no caso de Ana), aproximadamente, sendo o seu desenvolvemento moi parecido ao do neno monolingüe.

Con relación ás equivalencias unicamente aparecen 5 pares de equivalencias neste primeiro período *no-non*; *agua-auga*; *gallina-galiña*; *ojo-ollo* e *una-unha* (en negriña na Táboa 1), pero non as utiliza normalmente no mesmo contexto e aparecen ao final deste estadio. Por exemplo, Ana utiliza sempre "no" cando nega ou rexeita algo de forma contundente sen ir acompañado ese "no" de ningunha outra palabra, mentres que utiliza indistintamente "no" e "non" cando estas entran a formar parte de construcións de dúas ou tres palabras.

Observación 2: Ana (2;0.)
(O experimentador salpica a Ana con auga).
Ana: ¡**non** me molles!

Observación 3: Ana (2;0)
(xogando cun barco).
Exp: mételle o barquiño, a ver si flota, vale?
Ana: ¡**no**!

Observación 4: Ana (2;0)
(xogando co barco).
Exp: ¿poño na auga, a ver como flota?
Ana: **no** pono.

A palabra "*gallina*" unicamente a utilizou unha vez cando o experimentador lle ensinou un parruliño de xoguete. Mentres que nas demais situacións (cando mira contos ou está realizando unha descrición) utiliza "*galiña*". Esta produción é, ao mesmo tempo, un caso de sobrexeneralización (ao igual que os seus coetáneos monolingües) ao designar ao parrulo "*gallina*" atribuíndolle a esa palabra un

significado máis amplo do que ten, xa que a nena atopa caracterís-ticas semellantes en ámbolos dous animais.

Observación 5: Ana (1;8,8)

(o experimentador dálle a Ana un parruliño de xoguete)

Exp: ¿esto que é?

Ana: **gallina.**

Exp: non, é un pato.

Observación 6: Ana (1;9,13)

(mirando un conto de láminas)

Exp: ¿esto que é?

Ana: **galiña.**

Exp: unha galiña, si.

Con *ojo-ollo* pasa algo parecido, Ana só utiliza a palabra "*ojo*" cando lle entra xabón nel cando o pai a está bañando, mentres que nos demais casos utiliza a palabra "*ollo*" (por exemplo, sinalando os ollos nun debuxo). Con estes exemplos amósase a importancia do contexto no primeiro momento de adquisición da linguaxe en nenos bilingües.

Os nenos monolingües, cando comezan a emitir as súas primeiras palabras, úsanas cun significado moi diferente ao dos adultos. O neno pode dicir "*illa*" cando quere poñer as súas zapatillas, pero non utiliza esa palabra cando ve as zapatillas do seu pai ou ao velas nunha zapatería, por exemplo. Isto quere dicir que o neno utiliza as palabras en contextos moi concretos e delimitados e o seu significado é de tipo esquemático e non conceptual, é dicir, vencellado a situacións moi determinadas. Cos nenos bilingües ocorre algo parecido, poden aprender unha palabra dunha lingua nun contexto de uso e máis adiante o seu termo equivalente noutro distinto, sen que establezan unha correspondencia entre ambas e sen saberen que teñen o mesmo significado. Máis adiante cando fagan uso dunha representación conceptual, irán xeneralizando o uso das palabras e descontextualizándoas e comezarán a establecer termos equivalentes nas dúas linguas (Pérez Pereira, 1994).

Segundo estadio (25-36 meses).

A evolución do léxico no segundo período de adquisición da linguaxe (2 a 3 anos aproximadamente) pódese ver na Táboa 2. É a partir dos dous anos cando o léxico galego se dispara comparándoo co castelán debido, probablemente, a que no seu ámbito familiar a lingua máis utilizada é o galego (os seus pais e a rapaza que a coida falan en

galego) e neste momento aínda non comezou a escolaridade en castelán polo que non ten moito contacto con esta lingua.

Por exemplo, se observamos a Táboa 3 onde se amosa o aumento de vocabulario de Ana no período dun mes (dos 2;0 aos 2;1,13 anos), podemos comprobar que o maior número de palabras sen equivalente aparece no idioma galego, 14 palabras, mentres que do castelán só incorpora 5 palabras. Hai tamén que destacar que case o 60% do total de palabras incorporadas corresponde a palabras que posúen a mesma forma en ámbolos idiomas (comúns).

Na figura 2 amósase o incremento de vocabulario de Ana no segundo período. Neste período, e concretamente dende os 2;1,13 ata os 2;8,13 a lingua que máis palabras incorpora é o galego (exceptuando a idade de 2;3,7 na que se adianta o castelán). É á idade de 2;9,28 cando se produce unha clara inversión en favor do léxico castelán, coincidindo co ingreso de Ana na escola infantil na que a lingua vehicular é o castelán.

Neste momento final, a fala predominante en Ana é o castelán, aínda que moitas veces intenta utilizar o galego cando alguén do seu arredor se dirixe a ela nesta lingua. Parece que intenta seguir o principio unha situación-unha lingua, pero produce bastantes interferencias e incluso volta outra vez ao castelán, aínda que as persoas que lle falan continúen dirixíndose a ela en galego.

Observación 7: Ana (3:0,3)

(Ana e o experimentador observando un debuxo realizado pola nena).

Exp: ¡Ai, que ben pintas Ana!

Ana: Está llorando.

Exp: ¡Ai, como está chorando!

Ana: ¡Cómo llora!

Ana: le voy a pintar un "ollo", otro "ollo".

(un pouco máis tarde pintando un moneco)

Exp: o peliño.

Ana: As mans y outra man.

Ana: ¿Qué pinto ahora?

Na primeira parte deste exemplo a nena contesta sempre en castelán aínda que o interlocutor lle fala en galego, introducindo palabras en galego pero sen chegar a cambiar de código. Na 2ª parte a nena chega a cambiar de código intentando seguir a regra unha situación-unha lingua, pero inmediatamente volve falar a súa lingua predominante nese momento que é o castelán.

A medida que avanzamos neste segundo estadio prodúcese un aumento no número de pares de equivalencias (*perro-can; poner-poñer, otro-outro; tú-ti; verán-verano...*). Sen embargo, aínda que se

produce este aumento, a maior parte do vocabulario da nena neste período está composto por palabras que non posúen un equivalente no outro idioma (no caso de Ana o aumento de palabras sen equivalente é maior en galego que en castelán posto que, como xa comentamos anteriormente o idioma que predomina durante a maior parte desta segunda etapa é o galego). Aquí hai que indicar que non tivemos en conta as palabras incluídas na categoría de *palabras comúns*. Sería interesante en estudos posteriores analizar estas palabras no seu contexto de uso, xa que ao ser tan semellantes as dúas linguas de estudo (galego e castelán) podemos estar incluíndo nesta categoría termos que son usados pola nena con significados diferentes e de forma contextualizada, segundo a lingua que estea utilizando, para máis adiante empregalos como termos equivalentes. Por exemplo, a palabra *barco* que nós incluimos dentro da categoría de palabras comúns, a nena pódela estar utilizando cando fala galego sen saber que en castelán para ese referente se utiliza esa mesma palabra.

A Figura 3 amosa a evolución das palabras sen equivalente (galego e castelán), por unha banda, e de palabras con equivalente, por outra, comprobándose unha clara diferenza entre unha curva e outra. O número de equivalencias que incorporan respecto ao léxico total é moi pequeno ao analizar o vocabulario total de Ana aos 3 anos (ver a Táboa 4).

Ao final do período estudado (3;0,3) o número de equivalentes incorporados respecto ao léxico total é do 16'5%. Vila (1984) obtivo uns resultados parecidos cunha nena bilingüe castelán-catalana. Aos 2;7,7 o nº de equivalentes incorporados por M^a del Mar era unicamente do 10% con relación ao léxico total. Taeschner (1983) atopou que, aproximadamente, un tercio do vocabulario das dúas nenas do seu estudo está formado por termos equivalentes, mentres dous tercios son novas adquisicións. Aos 2;4 anos o número de termos equivalentes incorporados por Giulia era do 33,09% e por Lisa aos 2;10 anos era do 41,4%. Hai que ter en conta que as nenas estudadas por Taeschner utilizaban dúas linguas moi distintas entre si (o italiano e o alemán), mentres que tanto o galego como o catalán son moi parecidas ao castelán, polo que moitas veces os nenos non teñen necesidade de incorporar termos equivalentes xa que son entendidos de igual maneira, falen en castelán ou na outra lingua. Por outra banda, os pais de Giulia e Lisa dirixíanse a elas cunha linguaxe exenta de mesturas lingüísticas, incluso cando as nenas utilizaban algunha palabra do outro idioma os seus pais facían como que non as comprendían, obrigando ás nenas a utilizar o termo equivalente de dita palabra. No caso de Ana, os seus pais utilizaban un galego moi contaminado de palabras en castelán,

debido á gran influencia que ten este idioma sobre a lingua galega falada.

Taeschner (1983) e Vila (1984) entre outros explican esta porcentaxe tan pequena de termos equivalentes como unha estratexia que empregan os nenos bilingües familiares. Segundo estes autores, esta estratexia de adquisición favorece máis a aprendizaxe de palabras novas (sen equivalente) que de termos equivalentes, debido fundamentalmente a un problema na capacidade memorística destes nenos, sendo esta igual á dos monolingües, polo que é imposible que os bilingües poidan almacenar o dobre de palabras que os nenos monolingües. Isto é algo que debemos comprobar en estudos posteriores.

5. Conclusións

Podemos rematar apuntando que nun primeiro intre do desenvolvemento da linguaxe, os nenos bilingües pasan por un período en que producen mesturas lingüísticas, aparecendo xuntas nas construcións da nena do noso estudio palabras de ámbalas linguas, polo que parece que Ana posúe un só sistema léxico, carente practicamente de equivalentes lingüísticos. O léxico neste período atópase moi contextualizado, o significado que atribúe ás palabras está ligado ao contexto en que as escoitou e despois utilízaa en situacións parecidas. As palabras teñen un significado pragmático moi relacionado cos contextos de uso.

Nunha segunda etapa a nena comeza a incorporar os equivalentes dalgúns palabras que xa levaba utilizando algún tempo. Sen embargo o número de equivalentes incorporados en relación ao número total de palabras é moi pequeno (16,5%), debido a que a capacidade memorística dos nenos bilingües é a mesma cá dos monolingües, polo que os nenos bilingües deben dar prioridade ás palabras novas a expensas das equivalencias. Nesta etapa o léxico predominante é o galego debido a que ten poucas oportunidades de estar en contacto co castelán.

A finais do segundo estadio comeza a diferenciar os dous sistemas léxicos, pero a súa competencia lingüística non é a mesma en ambos, amosando unha certa preferencia polo galego. Ao final deste estadio prodúcese un decremento da lingua galega, xa que esta se ve excluída cando a nena entra na escola infantil. O tempo de exposición de Ana ao castelán é de cinco horas diarias, o resto do día continúan falándolle en galego na súa casa. Sen embargo, a nena aos 2;10 anos abandona esta lingua de forma tallante, xa que proba-blemente a

considera menos útil para desenvolverse socialmente e ademais non lle resulta imprescindible para ser comprendida no seu ámbito familiar. Polo tanto a evolución no uso das dúas linguas por parte dos nenos bilingües é un reflexo do que ocorre no ámbito social, desta forma a valoración e prestixio social dunha lingua así como o seu uso é algo determinante para o neno á hora de decantarse por unha ou outra lingua.

Como observamos nos últimos exemplos, Ana, algunhas veces, intenta seguir o principio unha situación-unha lingua, pero resúltalle moi difícil debido a que agora o castelán é a lingua dominante. Sen embargo a utilización dalgunhas mesturas lingüísticas na súa lingua poden indicar que algunhas palabras do seu léxico aínda semellan non ter o seu equivalente na outra lingua.

6. Bibliografía

- De Hower, A. (1990): *The acquisition of two languages from birth: A case study*. Crambridge University Press.
- Döpke, S. (1992): A bilingual child's struggle comply with the "one parent-one language" rule. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 13, 6, 467-485.
- Genesse, F. (1989): Early bilingual development: One language or two?. *Journal of Child Language*, 16, 161-180.
- Leopold (1939): *Speech development of a bilingual child: A linguist's record, I: Vocabulary growth in the first two years, II: Sound learning in the first two years, III: Grammar and general problems in the first two years, IV: Diary from age two*. Northwestern University Press, Evanston.
- McLaughlin, B. (1978): *Second language acquisition in childhood*. Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.
- Meisel, J.M. (1989): Early differentiation of languages in bilingual children. En K. Hyltemstam & K. Obler (Eds), *Bilingualism across the lifespan. Aspects of acquisition, maturity and loss*. Cambridge University Press.
- Paulovitch (1920): *Le langage enfantin: acquisition du serbe et du français par un enfant serbe*. Champion, París.
- Pérez Pereira, M (1994): Adquisición da primeira e segunda linguas: bases psicolóxicas e psicopedagóxicas. En B. Silva-Valdivia (Coord.) *Didáctica da lingua en situación de contacto lingüístico*. Universidade de Santiago de Compostela.

- Ronjat, J. (1913): *Le développement du langage observé chez un enfant bilingue*. Academic Press, New York.
- Smith, M. E. (1935): A study of the speech of eight bilingual children of the same family. *Child Development*, 6, 19-25.
- Taeschner, T (1983): *The sun is feminine*. Springer-Verlag, Berlin.
- Vila, I. (1984): Yo siempre hablo catalán y castellano: datos de una investigación en curso sobre la adquisición del lenguaje en niños bilingües. En M. Siguán (Comp.) *Adquisición precoz de una segunda lengua*. Universitat de Barcelona.
- Volterra, V. e Taeschner, T. (1983): La adquisición y el desarrollo del lenguaje en niños bilingües. *Infancia y Aprendizaje*, 21, 23-26.

Figura 1. Incremento do léxico na 1ª etapa (13-24 meses).

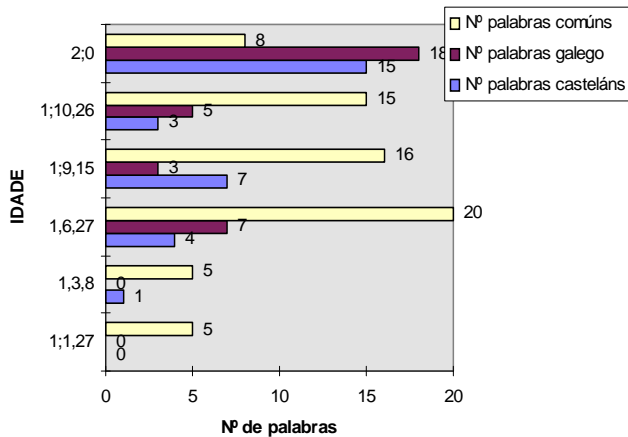

Figura 2. Incremento do léxico na 2ª etapa (25-36 meses).

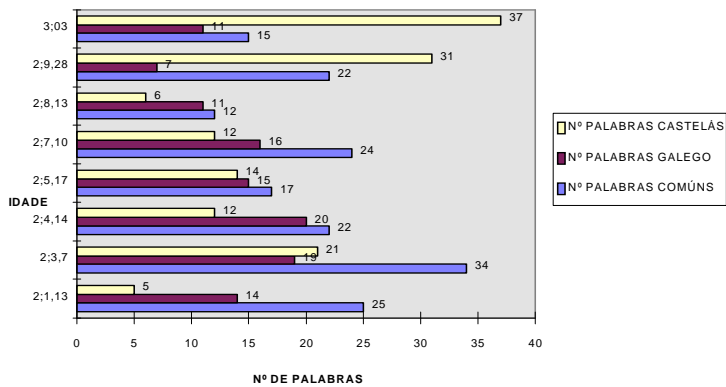
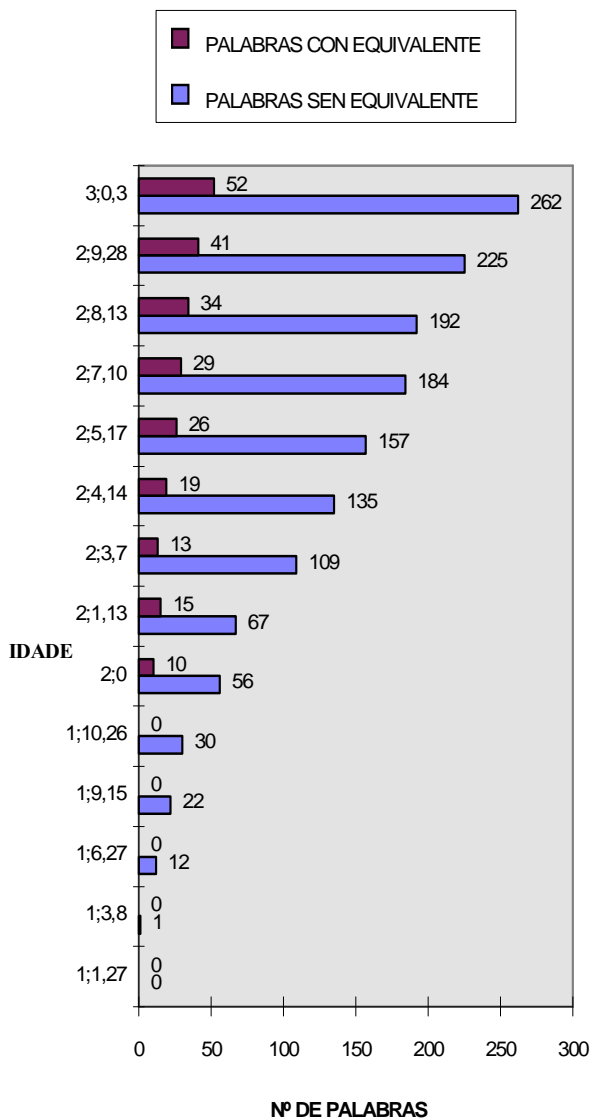

Figura 3. Adquisición de palabras con e sen equivalente (1)

¹ Os datos son acumulados.